

KÖZÉPISKOLAI ADMINISTRATIO.

7. (A 101. l. 2. pontjához.) A tanácskozási jegyzőt illetőleg a Rendtartás csak annyit mond, hogy az igazgató a testület egyik tagját a jegyzőséggel, mint intézeti mellékteendővel megbizza, és hogy az intézeti mellékteendőket mindig tekintettel az intézet érdekeire és a teendők egyenletes megosztására kell kiosztani. — Érdekes, hogy e tekintetben a pozsonyi tanker. kir. főigazgatóság már 1871-ben 1883. sz. a. a következőleg intézkedett:

«Az értekezleti jegyzőséggel mindig egy s ugyanazon tanárt terhelni nem lehet, hanem ezen tisztet valamennyi tanárok felváltva, legyen az havonkint, félvévenkint vagy pedig évenkint, egyaránt viselni tartoznak.»

És még a közelmúltban is divott a tanév közben a váltakozó jegyzősködés. Régebben, a mikor még az összes módszeres előirányzatokat is a jegyzőnek kellett két példányban leírni, helyén való lehetett, ha nem is a havonkénti, de legalább az évharmadonkénti felváltás, mely utóbbi esetben csak minden ötödik évben került egyre-egyre a jegyzői tiszt, és a teendők az egy-ugyanazon tanévben is megosztottak. — Ma már a jegyzőségek a tanévben való váltakoztatása nem indokolt. Leghelyesebb, ha két-két évenként váltják fel a tanárok egymást. — Az az, itt-ott felmerült felfogás, hogy a jegyzőség az idősebb tanárnak derogáló volna, helytelen. Ellenkezőleg, a jegyzőség az összes intézeti mellékteendők között a legszebb munkakört adja, melyet mindenki bizonyos ambícióval vállalhat el és tölthet be. Az az eljárás tehát, hogy jegyző mindig a testület legfiatalabb tagja legyen, nem állhatja meg a kritikát; az pedig, hogy a mikor egy-egy új kollega köszönt be, eo ipso annak meg nem rakott vállaira ruházzuk a pennavezetést csak azért, hogy neki is legyen teendője, ha másnak már volt, — szintén nem helyeselhető, főleg azért, mert a jegyzőnek ismernie kell az intézeti sajátos viszonyokat, s így kívánatos, hogy egészen új egyénre e fontos tiszt ne bízassék.

8. (A 165. l. 2. kikezdésének elejéhez.) A V. K. M. 1887. évi 25,873. számú rend. egynémely intézkedésének *hatályon kívül helyezése* az 1894. május 19-én 19,781. szám alatt s következőleg hangzó rendelet által:

«A két tantárgyból való javító-vizsgálatok engedélyezését az 1887. évi június 30-án 25,873. sz. alatt kelt szabályrendelettel az ott megszabott megszorítások mellett a kir. tankerületi főigazgatókra ruháztam. Minthogy azt tapasztalom, hogy a vizsgálatok egyáltalában most már nagyobb szigorúsággal tartatnak meg, elérkezettnek látom az időt arra, hogy az idézett szabályzatban foglalt *megszorítások* és pedig mind a *tantárgyakra*, mind a *magaviseletre* vonatkozó *hatályon kívül helyeztessenek*, s az engedélyezést ezentúl a tanker. főigazgatók *feltétlenül* és fentartás nélkül *saját hatáskörükben* adhassák meg, mi végből a vizsgálati engedélyek megadásának jogát ezentúl *teljes mértékben* reájok ruházom.

Figyelmeztetem azonban ez alkalommal a főigazgatókat az 1883. évi XXX. t.-cikk 11. §-ának azon intézkedésére, hogy a két tárgyból való javító-vizsgálat csak «rendkívüli esetben» engedhető meg. Elvárom tehát, hogy a főigazgatók a föltétlenül rájuk ruházott ezen jogot szigorú elbírálással és mérsékelt terjedelemben fogják gyakorolni.

A javító-vizsgálatokra vonatkozó évi kimutatás, melyet fent idézett szabályrendelettem megkiván, ezentúl elmarad; s csakis a főigazgatói zárjelentésben tétessék róluk említés.

E szerint mindenki, bármely két tantárgyból bukott, vagy ha «kevésbé szabályszerű» vagy «rossz» magaviseleti jegye van is, folyamodhatik. A felterjesztést kísérő iratban azonban a Rendt. 41. §-ának 3. pontjában adott bírálati joggal teljes mértékben kell élni, és olyanak, a ki a tanév folyamában csökönösen hanyag volt, vagy a ki tehetégtelen, nem kell ajánlatba hozni az engedély megadását. — Az évi kimutatás elmaradása a főigazgatókra vonatkozhatik; az igazgatók a szabályszerű kimutatást, véleményem szerint, ezentúl is beterjesztik, nem csak azért, mert így a főigazgatóságoknak kellőképen és külön bocsáttatik rendelkezésükre a nyilvántartáshoz szükséges minden adat; de mivel a javító-vizsgálatokról úgy is jegyzőkönyv mutatandó be, melynek mellékletét képezik a kimutatások. Aztán akár a jegyzőkönyvbe jönnek be az adatok, akár külön kimutatásba, egy munka; az irodai nyilvántartás értelmében pedig ugyis minden kimutatás külön papíron terjesztendő be.

(A 182. l. 7. pontjához.) Az igazgatói évi végjelentésekbe nem kell indítványokat felvenni. (V. K. M. 17,965. 1894. jun. 9.)

9. (A 211. l. 1. pontja után.) Az igazgatók a V. K. M. 1893. aug. 7-én 34,781. sz. rend. értelmében — főleg a tanév elején és végén — díjnokot tarthatnak. A díjazás 8 osztályú középiskoláknál körülbelül 80 frt, több (t. i., ha párhuzamos osztályok vannak) vagy kevesebb osztályú intézeteknél a megfelelő arányban 80 frtnál nagyobb vagy kisebb összeg fordítható. Ha valamely tanintézet különleges viszonyainál fogva az eddigi átalány a fenforgó szükségletekre nem volna elégséges, az átalány felemelése hozandó javaslatba.

Legczélszerűbb a tanácskozási jegyzőt bizni meg az irodai teendőkben való segítséssel, ki így némi méltányos anyagi ellenszolgáltatásban is részesül, s inkább lehet végeztetni vele kimutatásokat, a mint azt itt-ott azelőtt is tették. Talán készségesebben viselnék is több éven át a jegyzőséget, a mi csak előnyös lehet az adminisztrációra. Idegen egyénnel bajos végeztetni a másolásokat, stb. mert így betekintést nyerén az ügymenetbe, ez feszélyező is lehet az egész testületre vagy az egyes tagokra nézvést, de még az objektív ügyek szempontjából is hátrányos, mert mint esküt nem tett egyén, az illető napidíjas, az intézeti dolgokat könnyen elfecseghetné a társadalomban. — Tudomásom szerint kérdés intéztetett e tekintetben a V. K. M.-hoz. Én magam is a mult tanévben a tanácskozási jegyzőt kértem a segítségre: mindez ideig még a kérdés nem döntetett el. Miheztartás okáért nagyon helyesen cselekednék a magas közokt. miniszterium, ha kimondaná, hogy első sorban a jegyzőkkel végeztetendő az irodai kisegítő közreműködés.

(Most értesültem, hogy más intézetekben is a jegyző végzi a díjnoki teendőket s ezekért minden osztály után 10—10 frttal jutalmazták.)

10. (A 231. laphoz.) Könyvem e helyén a főigazgatói látogatások alkalmából az intézet állapotára és a tanárok működésére vonatkozólag a főigazgató és az igazgató közötti eszmecserének fontosságát fejtegetem. «Középiszkolai Ügyvitel» mellékleteiből látom, hogy maga a főigazgatói *Utasítás* is intézkedik e tekintetben. Helyén valónak találok tehát az idevonatkozó részlet közlését:

«Mielőtt a főigazgató inspectionális munkáját megkezdéné, *első teendője* legyen bizalmas beszélgetésben felhívni az igazgatót, hogy adja elő, miben emelkedett intézete az utolsó inspectió óta, továbbá, hogy mi hibák és hiányok vannak az állapotokban és működésekben, hogy inspectiójára nézve az állapotok és viszonyok szerint irányt nyerjen. s inspectiója folyamában meggyőződést szerezhesen arról is, mikép fogja fel az igazgató intézetének állapotát és működését.»

(A 245. l. 4. pontjához.) A V. K. M. 5965/1868. szept. 8. sz. alatti rend. szerint «az iskolákban azon tanulmányokat, melyek tárgyi szemlélet alá esnek vagy kísérletek által érzékíthetők, csak úgy lehet biztos sikerrel előadni, ha ezen előadások szemléltetéssel, illetőleg kísérletekkel vannak összekapcsolva, e célra pedig kellő gyűjtemények és eszközök kívántatnak.»

11. (A 247. l. 5. pontjához.) A V. K. M. 1894. jun. 3-án 24,974. számú rendelete értelmében a kassai, kolozsvári, pozsonyi és szegedi tanterületekben szept. hóban *kerületi tornaversenyek* tartandók. Az 1894. jun. 3-án 26,571. sz. rend. szerint főleg az állami és kir. középiskolák buzdítandók a részvételre minimalis 24 tanulószámmal. — A V. K. M. 1894. május 12-én 10,098. sz. rend. közlése szerint a Magyar Turista-Egyesület az *iskolai kirándulások* ügyét felkarolta, maga is rendez ilyeneket, utmutatással, tanácscsal, utitervekkel szívesen szolgál s általában a hozzá intézett megkeresések tárgyában tehetsége szerint készségesen eljár.

12. (A 252. l. 2. pontjához.) A Rendt. 23. §. Jegyzete értelmében «az osztályfő ügyel, hogy az osztályban lévő *buturok és tanszerek* rendben legyenek.» Ez intézkedés a V. K. M. 1871. évi decz. 13-án 29,526. és 1869. évi ápril 13-án 6444. sz. rendeletén alapszik, mely e tárgyban ezt mondja:

«Az igazgató a szak- és *osztálytanárok* változása esetében a tanszereket a lelépő tanártól a *leltár nyomán* mindenkor *gondosan* vegye át és az utódnak felelősség terhe mellett adja át.»

13. (A 238. l. 5. pontjához.) A mennyiben itt-ott talán épen most kell az ötévenként újból szerkesztendő alpleltárakat készíteni, célszerűnek tartom közölni az alpleltárak s a szertárak dolgában intézkedő — és nyomtatásban még nem közölt — e rendeletet irattárunk nyomán szó szerint közölni

«2063. főigazg. szám. 1871. decz. 22. Noha a fennálló szervezet értelmében a tanszerek feletti *felügyelet* a gymnasiumi igazgatóságokat illeti, kik a külön tárgyakhoz tartozókat *használat és felügyelet végett* az illető szaktanároknak kiadják, és úgy azok, mint az osztálytanárok a fali képekről és az osztályhoz tartozó egyéb eszközökről *felelősséget viselni* tartoznak, noha továbbá a leltárak is felterjesztetnek, mégis tapasztaltatott, hogy mindamellett a muzeumokból egyes darabok eltűnnek. Miután a leltárak nemcsak arra szolgálnak, hogy a tanszerek létszámáról tudomást adjanak, hanem a taneszközök ezek fonalán kellően megőriztessenek és megtartassanak, és okvetlen szükséges, hogy a drága pénzen gyűjtött tanszerek kellő felügyelet alatt legyenek, a főméltóságú vallás- és közokt. magyar kir. miniszteriumnak f. évi decz. hó 13-án 29,526. sz. alatt kelt rendelete folytán az 1869. évi ápril hó 13-án 6444. sz. alatt kelt miniszteri rendelet kapcsában újból felszólítom az igazgatóságot, miszerint a *szak- és osztálytanárok változása* esetében a tanszereket a lelépő tanártól a leltár nyomán mindenkor *gondosan vegyék át* és az utódnak *felelősség terhe mellett adják át.*»

Fontos a V. K. M. számvevőségének 1892. aug. 6-án 4226. sz. a. következő rendelete is ;

«A *pótleltáraknak* kizárólagos céljok az intézet vagyoni álladékanak sommás feltüntetésén kívül csupán csak az lévén, hogy általuk a megfelelő számadás rendjén beszerzett leltári tárgyaknak az intézet ingóvagyonleltárába tényleg történt beiktatása igazoltassék, ennél fogva az olyan *pótleltárak*, melyekben *megfelelő alapeleltári számok* feltüntetve *nincsenek*, mint célra nem vezetők, tekintetbe *nem* vétethetnek. Ebből egyuttal folyik az is, hogy a pótleltárba oly tárgyak *nem* vehetők fel, melyek *nem a hozzátartozó számadásban nyertek elszámolást*, kivéve természetesen az ajándékba nyert tárgyakat, melyek (mindenkor értékelve) a megfelelő számadáshoz csatolandó pótleltárakba rendesen felveendőek.

Mindezeknél fogva a pótleltárnak a) alatt ide csatolt minta szerint, a benne feltüntetett hasábok pontos kitöltésével kell szerkesztve lennie, vagyis *darab- és értékszám szerint szakaszonként* feltüntetendő, *mint áthozat az előző évről a vagyoni álladék s ehhez irandók hozzá* az ujonnan szerzett darabok, feltüntetve, — külön-külön, az e célra rendelt hasábokban — a vásárlást igazoló s a számadásokhoz csatolt *okmányoknak* s az *alapeleltárnak* számaait is, végül az egész álladékokat *szakonként feltüntető összesítő kimutatás* állítandó össze.

A pótleltáraknak a «maradék», «szaporodás», «fogyás» feltüntetésére nyitott külön hasábjai teljesen *czállalanok*; mert minden szaporodás a *szakonként külön vezetendő* alapeleltárakba *folytatólagosan* jegyzendő be s helyezendő nyilvánlatba s a minden számadáshoz külön csatolandó pótleltárak utján nyer végleges számbavételt.

Ha pedig fogyás áll elő, ezt a számadó saját hatáskörében a leltári nyilvántartásból nem vezetheti ki, hanem tekintettel arra, hogy épen e körülmény miatt a leltárak öt évről öt évre újból állítandók össze, mielőtt ezen összeállítás foganatba vétetnék, az addig a «Jegyzet» rovatába megjelölt fogyások a «selejtezési jegyzék»-be irandók ki, s azoknak az új leltárból való kihagyása kellő indokolással a vallás- és közokt. magyar kir. miniszteriumtól külön kérelmezendő.»

A kisejtezési jegyzék egy 1894. október 24-én 50,336. sz. alatt kelt miniszteri rendelettel közölt minta szerint a következő:

Jegyzék

a----- $\frac{\text{gymnasium}}{\text{redtiskola}}$ $\frac{\text{új. könyvtárából}}{\text{éremgyűjteményből}}$ kisejtezendő tárgyakról.

Folyó szám	Hivatkozás az alapeljár megfelelő számára	T á r g y	A beszerzés (ajándékozás) ideje (év)	Drb kötet, füzet	Beszerzési ár		Jegyzet
					frt	kr.	
		I. Butorok.					
1	345	Szék, puhafából	1871	1	1	—	Hasznavehetetlen
2	351	Rézből készült gyertyatartó	1878	1	—	60	Eltörött
		II. Könyvek.					
5	705	Tábori R. Görbehegyek	1880	1	1	20	Hiányos
		Összesen		3	2	80	

Kelt.....

igazgató.

őre.

14. Végül álljon itt a V. K. M. két újabb rendelete, melyek közül az egyik a tartalékos tiszteknek a fegyvergyakorlatok alól való felmentését csak a legsürgősebb szükség esetére szorítja, a másik pedig a népfelkelési felmentéseket hatályon kívül helyezi, illetőleg a további új jelentési javaslatok tárgyában intézkedik.

a) A V. K. M. 1894. szept. 4-én 804. eln. szám alatt kelt rendelete szerint a cs. és kir. közös hadügyminiszter, tekintettel arra, hogy évenként igen sok tartalékos tiszt mentetett fel a fegyvergyakorlatok alól, általános szabályul kimondotta, hogy ily felmentések csak akkor történhetnek, ha azok a legsürgősebb szükség által igazolják.

A mi különösen az állami szolgálatban levő tartalékos tiszteket illeti, a cs. és kir. közös hadügyminiszter abban a meggyőződésben van,

hogy első sorban azok kötelezvék a törvényes szabályokat pontosan betartani és ez által az egyéb polgári állásokban lévő tartalékos tiszteknek jó példát adni.

b) A V. K. M. 1894. szept. 20-án 1851. eln. sz. rendelet értelmében a népfelkelési szolgálat alóli ideiglenes felmentésre vonatkozólag (A —47) új «Utasítás» adatott ki, mely azonnal hatályba lépett, ellenben a népfelkelési szolgálat alóli ideiglenes felmentésekre vonatkozó 1887. évi 7992. eln. számú honvédelmi miniszteri körrendelet és az avval kapcsolatos intézkedések, valamint az ez ideig engedélyezett és érvényben álló összes felmentések hatályon kívül helyeztetnek, minélfogva az eddig felmentettek f. év december 31-ével a felmentési nyilvántartásból törölendők és az 1895. évre szerkesztendő felmentési javaslatba valamennyi közszolgálat érdekében felmentendő havidíjas, *katonailag kiképzett* és ajánlati lappal ellátott *katonailag ki nem képzett* népfelkelésre kötelezett egyén lesz felveendő.

Az utasítással kapcsolatos nyomtatványok a felmentési javaslatoknál és a felmentések megszűnésénél használt eddigi nyomtatványoktól csak csekély részben térnek el, ennélfogva a régi nyomtatványok felhasználhatók s az új nyomtatványok az Athenæum által csak a régi nyomtatvány készletének elfogyása után fognak kiadatni.

Az «Utasítás» a «Magyarországi Rendeletek Tára»-ban is megjelent; ára 8 krban állapított meg.

Eddig a V. K. M. 1887. febr. 16-án 463. sz. alatt, továbbá az 1887. decz. 15-én 2354. eln. sz. alatt, s végül az 1888. évi decz. 1-én 2113. eln. sz. alatti rendeletei értelmében kellett a felmentési javaslatokat szerkeszteni és pedig az igazgatók közül is csak *a teljesen nélkülözhetlennel*, a tanárok közül pedig csak azok voltak felmentésre javaslatba hozhatók, a kik a népfelkelés *II. osztályába* tartoztak vagy az *I. osztályba*, *de katonailag ki nem képeztettek*. A fentebb közölt 1894. évi 1851. eln. sz. alatti rendelet által *emez intézkedések* helyeztetek *hatályon kívül*, mert ezental a népfelkelésre kötelezettek közül *valamennyit*, (tehát a katonailag kiképzettet is) javaslatba kell hozni, ha nélkülözhetetlenek, még akkor is, ha még csak a népfelkelés I. osztályába tartoznak is, t. i. a 36. életévig.

(Trsztena.)

DORTSÁK GYULA.

ARAD ISKOLAÜGYE.

1695—1895.*

A nemzeti királyok és az erdélyi fejedelmek korában magyar volt Aradmegyének műveltsége, magyarok voltak iskolái; a törökök kiűzetése után ebben a tekintetben is érezni lehetett a nagy változást. A kormány 1702-ben szerbeket telepített a megye déli részére, a Marbs vidékére s gondoskodott iskoláikról, de arról is, hogy ezekben a szerb iskolákban

* Mutatvány Arad Történetének legközelebb megjelenő II. kötetéből, a jegyzetek elhagyásával. A szerk.